

Complexnummer: 512477

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

De Hooge Boezem achter Haastrecht

Aantal complexonderdelen

4

Monumentnummers van complexonderdelen

512478, 512479, 512480, 512481

Woonplaats

Haastrecht

Gemeente

Krimpenerwaard

Provincie

Zuid-Holland

Hoofdadres van hoofdobject

Hoogstraat 31, 2851 BB Haastrecht

Complexomschrijving

Inleiding

Voormalig BOEZEMGEMAAL "De Hooge Boezem achter Haastrecht" (ook bekend als 'S.I. van Nooten') als stoomschepradgemaal gebouwd in 1871-1872 met daarbij behorende MACHINISTENWONING voor de eerste machinist uit 1873, beide in Eclectische stijl, zijn evenals de twee bijbehorende HEKWERKEN, tot stand gekomen in opdracht van het gelijknamige waterschap. Het complex ligt op de kruising van de Vlist en de Hollandsche IJssel en is als één van de weinige midden in een dorp gelegen. Bovendien ligt het op de scheiding van twee waterschappen, aan de zijde van de Lopikerwaard.

Vanouds waterde het riviertje de Vlist uit op de Hollandsche IJssel, alwaar bij de monding het plaatsje Haastrecht is ontstaan. Omdat het als boezem voor de omliggende polders fungeerde werd in de 12de eeuw aan de Grote Haven (een gegraven verbindingskaneel) een Havensluis geplaatst en volgde omstreeks 1150 een tweede ten oosten daarbij: de Lopiker- of Oosterse Hooge Boezemsluis. Een tweetrapsbemaling, waarvoor in 1486 de Hooge Boezem als bergingsbassin was aangelegd, voorkwam teveel water bezwaar. De Vlist fungeerde als lage boezem en zeven windmolens zorgden ervoor dat via de Hooge Boezem en de Oosterse sluis het water in de Hollandsche IJssel werd geloosd. Door afdamming van de Hollandsche IJssel bij Gouda met de Waaiersluis in 1856 kon bij laag water niet meer worden gespuid. Op initiatief van de plaatselijk notabel Sebastiaan van Nooten (voorzitter van het waterschapsbestuur; 1816- 1878) werd in 1871 ter versterking van de windbemaling bij de Oostelijke sluis het stoomschepradgemaal 'S.I. van Nooten' gebouwd, dat het water oversloeg van de voorboezem (de Hooge Boezem

Achter Haastrecht) op de achterboezem (de Vlist).

In 1913-1914 is het hulpstoomgemaal in stijl uitgebreid met ter plaatse van het scheprad de derde meest westelijke bouwmasa en omgebouwd tot een dieselinstallatie met twee centrifugaalpomp (gebr. Stork & Co) met dubbele instroming, die via maalkolken het water door de Oosterse en Westerse sluis uitsloegen. In de uitbreiding kwam een machinistenwoning voor de tweede machinist. De schoorsteen op de zuid-oosthoek werd gesloopt. De windbemaling werd opgeheven en - met uitzondering van de romp van de zesde molen - werden de molens afgebroken. Tevens kwam de voorboezem te vervallen. Electrificatie van het gemaal volgde in 1948-1952.

In 1919 heeft een in pandige verbouwing plaatsgevonden waarbij een traforuimte werden gerealiseerd in het voormalige ketelhuis. Hier bevindt zich nu de personeelskamer van het museum.

Tot 1992 heeft het gemaal als zodanig gefunctioneerd. Sindsdien is het een bezoekerscentrum en heeft in een toeristische en museale functie, waartoe een stichting in het leven is geroepen. De twee centrifugaalpomp van Stork (Hengelo) uit 1913 zijn bewaard. Eén electromotor is verkocht en vervangen door een exemplaar uit 1947.

Omschrijving

Het complex is gelegen aan de monding van de Vlist bij de Hollandsche IJssel, en bevindt zich aan weerszijden van de IJsseldijk, in het oude dorpscentrum van Haastrecht aan de Hoogstraat, binnen een in het kader van het MSP, te beschermen dorpsgezicht. Het gemaal staat aan de noordwestpunt van de voormalige Hooge Boezem op een landtong, die is ontstaan door de instroommonden naar de instroomduikers. Hiervan is de noordoostelijke door een duiker in de dijk verbonden met de uitstroomduiker.

Het gemaal staat iets terug van de dijk, waarbij een ijzeren hekwerk langs de Hoogstraat de erfafscheiding vormt.

Schuin tegenover het gemaal, tussen de langtong van de beide uitstroomduikers aan de zuidzijde staat, staat op de IJsseldijk de machinistenwoning, waarvan het erf deels door het oorspronkelijke hekwerk wordt afgesloten. Het bevindt zich eveneens op een landtong, die gevormd wordt door de oostelijke en westelijke wateruitlaat.

Waardering

Het complex "De Hooge Boezem achter Haastrecht" is van algemeen belang vanwege cultuurhistorische waarde wegens waterstaatkundige betekenis als een representatief en zeldzaam voorbeeld van een gemaal uit het derde kwart van de 19de eeuw binnen de bebouwde kom op een lokatie, waar zich sinds de Middeleeuwen reeds een lozingspunt bevond op de Hollandsche IJssel. Vanwege deze bijzondere situering is het complex bovendien van stedenbouwkundig van in hoge mate van belang. Het maakt deel uit van de historische structuur van het dorpsgezicht en heeft daarmee een duidelijk ruimtelijk relatie.

Het complex is tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als gaaf en karakteristiek voorbeeld van gemaal in Electische bouwstijl uit het derde kwart van de 19de eeuw. De bouwkundige onderdelen zijn gaaf in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering.

Tevens is sprake van een grote ensemblewaarde door de situering schuin tegen over elkaar van het gemaal en de woning, beide gelegen op landtongen tussen waterin- en uitlaten.

Monumentnummer*: 512478

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 20 juni 2001
Kadaster deel/nr: 21255/8

Complexnummer 512477 *Complexnaam* De Hooge Boezem achter Haastrecht

*Woonplaats** Haastrecht *Gemeente** Krimpenerwaard *Provincie** Zuid-Holland

*Straat** Hoogstraat *Nr** 80 *Toev.** *Postcode** 2851 BH *Woonplaats** Haastrecht *Situering* *Locatie*

*Kadastrale gemeente** HAASTRECHT *Sectie** B *Kad. object** 3060 *Appartement* *Grondperceel*

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding

MACHINISTENWONING van de eerste machinist, in 1873 gebouwd in eclectische stijl met invloeden van chaletstijl, behorend bij het schuin tegenover gelegen gemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht (1872). Aan de achterzijde bevindt zich een kleine boomgaard.

N.B. De houten uitbouw aan de noordoostzijde stamt uit ca. 1953 en valt buiten de bescherming.

Omschrijving

Vrijstaand eenlaags pand op rechthoekig grondplan onder een zadeldak met gesmoorde Hollandse pannen, waarvan de nokrichting haaks staat op de weg. De gevels zijn opgetrokken in gele IJsselsteen (kruisverband), waarbij rode baksteen decoratief is toegepast in de blokpilasters (gebosseerde lisenen) op de hoeken, de baarden onder de vensters, de segment- en rondbogen boven deuren en vensters, de omlijsting van het ronde venster, de muizetandlijst tussen begane grond en verdieping, de (klimmende) getrapte lijst (geknateeld fries) onder de dakrand en de gevelvlakken waarop de datering is aangebracht. Beide kopgevels worden beëindigd door houten windveren, waarbij die aan de voorzijde is uitgevoerd met decoratief gesneden hangend snij/zaagwerk en bekroond wordt door een topmakelaar. De opvallend rijk uitgevoerde voorgevel is een symmetrisch ingedeelde puntgevel met in het midden de hoofdentree, een paneel deur met rondboogvormig bovenlicht. De getoogde T-schuiframes aan weerszijden van de entree zijn voorzien van shutters. Op de verdieping in het midden een rond gietijzeren tuimelraam met roosverdeling (rozetvenster). Aan weerszijden hiervan uitkragende gemetselde rechthoekige

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

gevelvlakken met afgeschuinde hoeken, waarop in haut-reliëf de tekst: "ANNO" en "1873". De zij- en achtergevels zijn van cremeleurig geschilderd pleisterwerk voorzien, en worden onder de houten gootlijst afgesloten houten geschubt fries. Onder de dakrand van de zijgevels zitten gietijzeren staafankers.

De symmetrisch gedeelde achtergevel heeft een vergelijkbare gevelindeling als de voorgevel, zij het eenvoudiger van opzet. Op de begane grond is in het midden voor de entree deur een houten tochtportaal geplaatst. Aan weerszijden ervan bevinden zich schuiframen met glas-in-loodbovenlichten en luiken. Op de verdieping is in het midden een dubbel openslaand raam geplaatst.

Interieur De oorspronkelijke hoofdindeling, waarbij zich aan weerszijden van een middengang kamers bevinden is, redelijk goed bewaard. Een deur aan het eind van de gang naar de keuken is voorzien van geëët glas.

Waardering

De dienstwoning is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde als onderdeel van een representatief en zeldzaam gemaal uit het derde kwart van de 19de eeuw binnen de bebouwde kom, dat in dezelfde periode tot stand is gekomen.

De dienstwoning is stedenbouwkundig van belang vanwege zijn situering schuin tegen het gemaal, waardoor de functionele relatie op visueel, ruimtelijke wijze wordt benadrukt. Het maakt bovendien deel uit van de historische structuur van het dorpsgezicht.

De dienstwoning is tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als karakteristiek voorbeeld van dienstwoning, dat evenals het bijbehorende gemaal in het derde kwart van de 19de eeuw in electische bouwstijl tot stand is gekomen. De bouwkundige onderdelen zijn gaaf in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Dienstwoning(K)

Functie

Machinistenwoning

Monumentnummer*: 512479

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 20 juni 2001
Kadaster deel/nr: 21255/8

Monumentnaam**

De Hooge Boezem achter Haastrecht

Complexnummer

512477

Complexnaam

De Hooge Boezem achter Haastrecht

Woonplaats*

Haastrecht

Gemeente*

Krimpenerwaard

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Hoogstraat

Nr*

31

Toev.*

Postcode*

2851 BB

Woonplaats*

Haastrecht

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

HAASTRECHT

Sectie*

B

Kad. object*

4051

Appartement

Grondperceel

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

BOEZEMGEMAAL 'De Hooge Boezem achter Haastrecht' (ook bekend als 'S.I. van Nooten) met machinistenwoning is in Electische stijl, blijkens een stichtingssteen in 1872 gebouwd als stoomschepradgemaal. Het is gebouwd op initiatief S.I. van Nooten, voorzitter van het gelijknamige Waterschap, die tevens als vertegenwoordiger van Lopik fungeerde. Aanleiding was de bouw van de Waaiersluis bij Gouda in 1856, waardoor er bij laag water niet meer gespuid kon worden. Hierdoor werd een hulpgemaal noodzakelijk ter versterking van de windbemaling.

De ketels stonden in het linkerdeel (oost), de stoommachine in het middelste, de stoommachine en de scheperaderen bevonden zich ter plaatse van het rechter deel.

In 1913-1914 is het hulpstoomgemaal in stijl uitgebreid met ter plaatse van het scheprad de derde meest westelijke bouwmasa en omgebouwd tot een dieselinstallatie met twee centrifugaalpompen (gebr. Stork & Co) met dubbele instroming, die via maalkolken het water door de Oosterse en Westerse sluis uitsloegen. In de uitbreiding kwam een machinistenwoning voor de tweede machinist. De schoorsteen op de zuid-oosthoek werd gesloopt. De windbemaling werd opgeheven en - met uitzondering van de romp van de zesde molen - werden de molens afgebroken. Tevens kwam de voorboezem te vervallen. Electrificatie van het gemaal volgde in 1948-1952.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In 1919 heeft een inpandige verbouwing plaatsgevonden waarbij een traforuimte werden gerealiseerd in het voormalige ketelhuis. Tot 1992 heeft het gemaal als zodanig gefunctioneerd. Sindsdien is het een bezoekerscentrum en heeft in een toeristische en museale functie. Hiertoe heeft een inwendige verbouwing plaatsgevonden, waarbij in het voormalige ketelhuis onder meer een personeelskamer is ingericht. De twee centrifugaalpompen van Stork (Hengelo) uit 1913 zijn bewaard. Eén electromotor is verkocht en vervangen door een exemplaar uit 1947.

Omschrijving

Vrijstaand éénlaags machinehuis met inpandige woning, bestaande uit een door drie schilddaken gekoppelde rechthoekige bouwmassa, waarvan het westelijke, even breed als het middelste is, maar aan de achterzijde, deels iets korter is en gedekt wordt door een plat dak. De daken, waarvan de nokrichting haaks op de weg staan, zijn gedekt met gesmoorde Hollandse pannen. De gevels hebben een relatief hoge plint en lekdorpels van grijs geschilderd pleisterwerk en zijn geleed door in schoon metselwerk van grauwe baksteen opgetrokken lisenen, die worden afgesloten door een omgaand fries met muizetandlijst. De wit gepleisterde spaarvelden zijn voorzien van horizontale schijnvoegen. Grauwe baksteen is ook zichtbaar bij de rondbogen boven de deuren en vensters. De rondboogvensters zijn voorzien gietijzeren raamtraceringen. In het woongedeelte zitten enkele- en samengestelde vensters met houten kozijnen en roedenverdeling.

Bij de voorgevel (noord) bestaat de linker travee uit drie rondboogvensters en de rechter uit twee. De middelste travee heeft rechts een rondboogvenster en links een dubbel deur met een rondboogvormig, van gietijzeren tracering voorzien bovenlicht. Tegen de hardstenen sluitsteen van de rondboogvormige ontlastingsboog is een ijzeren lantaarn bevestigd. Rechts van de deur is een stichtingssteen ingemetseld met de tekst: "S.I. van NOOTEN/11 mei 1872".

Deze middelste travee wordt afgesloten door een fries met een hardsteen steen met de naam van het gemaal: "DE HOOGE BOEZEM ACHTER HAASTRECHT". De linker zijgevel (west) is zes traveeën lang en maakt na de twee noordelijke traveeën een kleine terugsprong. De drie rechter (noord) traveeën hebben elk een groot rondboogvenster en de drie linker (zuid) een hoog in de gevel geplaasts klein rondboogvenster.

De rechter zijgevel (oost) bestaat uit een drie traveeën lang gedeelte, elk voorzien van een rondboogvenster. In de dwarsmuur bevindt zich één door lisenen geflankeerd rondboogvenster. Het achterste terugliggende geveldeel is verdeeld in twee traveeën, waarvan in de linker (zuidelijke) een entree deur naar de dienstwoning is aangebracht en in de rechter (noordelijke) een vierruitsschuifraam. Op de verdieping heeft elke travee één (vereenvoudigd) venster.

De achtergevel (zuid) is in twee traveeën gedeeld. Het linker is van het woongedeelte en heeft rechts een deur met bovenlicht en links daarvan op de begane grond en de verdieping twee vensters. De rechter travee bestaat op de begane grond uit een rondboogvenster met rechts ervan een tweeruits deur met bovenlicht, toegankelijk via een bordestrap.

In de machineruimte ligt een granitotegelvloer en hebben de wanden een lambrizing. Tegen de zuidmuur bevindt zich een gedenksteen ter gelegenheid van de electricatie in 1952.

De westelijke wateruitlaat bevindt zich ter plaatse van de Westerse Hogeboezemsluis, ook Westerse sluis genaamd. Ter vervanging van de sluis werd in 1872 een afvoerkoker gebouwd, waarvan het uiteinde bestaat uit twee

langgerekte muren van gele baksteen in de vorm van dwarsgeplaatste troggewelven. De oostelijke wateruitlaat ter plaatste van de Oosterse Hogeboezemsluis is in 1914 voorzien van betonnen wanden.

Waardering

Het gemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht' is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische waarde wegens de waterstaatkundige betekenis als een representatief en zeldzaam voorbeeld van een gemaal uit het derde kwart van de 19de eeuw binnen de bebouwde kom op een lokatie, waarzich sinds de Middeleeuwen reeds een lozingspunt bevond op de Hollandsche IJssel. Vanwege deze situering is het bovendien van stedenbouwkundig van belang. Het maakt deel uit van de historische structuur van het dorpsgezicht en heeft daarmee een duidelijk ruimtelijk relatie.

Tevens is sprake van een bijzondere ensemblewaarde door de situering schuin tegen over elkaar van het gemaal en de woning, beide gelegen op landtongen, tussen waterin- en uitlaten.

Het gemaal is tevens van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische waarde als gaaf en karakteristiek voorbeeld van gemaal in Electische bouwstijl uit het derde kwart van de 19de eeuw. De bouwkundige onderdelen zijn vrij gaaf in hoofdvorm, materiaalgebruik en detaillering.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Gemaal(M)

Functie

Boezemgemaal

Monumentnummer*: 512480

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 20 juni 2001
Kadaster deel/nr: 21255/8

Complexnummer 512477 *Complexnaam* De Hooge Boezem achter Haastrecht

*Woonplaats** Haastrecht *Gemeente** Krimpenerwaard *Provincie** Zuid-Holland

*Straat** Hoogstraat *Nr** 31 *Toev.** *Postcode** 2851 BB *Woonplaats** Haastrecht *Situering* Bij *Locatie*

*Kadastrale gemeente** HAASTRECHT *Sectie** B *Kad. object** 4051 *Appartement* *Grondperceel*

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding

HEKWERK uit het derde kwart van de 19de eeuw in Ambachtelijk- traditionele bouwtrant, dat als erfafscheiding dient van tussen de Hoogstraat en het boezemgemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht'. Het is identiek aan het hekwerk bij de dienstwoning Hoogstraat 80.

Omschrijving

Op een uit grauwe baksteen opgetrokken plint met een rollaag staat een deels gietijzeren, deels smeedijzeren spijlen hekwerk.

Waardering

Het hekwerk is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarde en vanwege de ensemblewaarde als ruimtelijk en functioneel onderdeel van het complex van het boezemgemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht'.

Hoofdcategorie Voorwerpen op pleinen en dergelijke *Subcategorie* Erfafscheiding(D) *Functie* Hek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 512481

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 20 juni 2001
Kadaster deel/nr: 21255/8

Complexnummer

512477

Complexnaam

De Hooge Boezem achter Haastrecht

*Woonplaats**

Haastrecht

*Gemeente**

Krimpenerwaard

*Provincie**

Zuid-Holland

*Straat**

Hoogstraat

*Nr**

80

*Toev.**

*Postcode**

2851 BH

*Woonplaats**

Haastrecht

Situering

Bij

Locatie

*Kadastrale gemeente**

HAASTRECHT

*Sectie**

B

*Kad. object**

3060

Appartement

Grondperceel

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding

HEKWERK uit het derde kwart van de 19de eeuw in Ambachtelijk- traditionele bouwtrant, ten oosten van de dienstwoning, Hoogstraat 80, dat als erfafscheiding dient tussen de Hoogstraat en het boezemgemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht'. Het is identiek aan het hekwerk (1) bij het gemaal, Hoogstraat 31.

Omschrijving

Op een uit grauwe baksteen opgetrokken plint met een rollaag staat een deels gietijzeren, deels smeedijzeren spijlen hekwerk.

Waardering

Het hekwerk is van algemeen belang vanwege de cultuur- en architectuurhistorische waarde en ensemblewaarde als ruimtelijke en functioneel onderdeel van het complex van het boezemgemaal 'De Hooge Boezem achter Haastrecht'.

Hoofdcategorie

Voorwerpen op pleinen en dergelijke

Subcategorie

Erfafscheiding(D)

Functie

Hek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument